

Föredrag 9 Dornach 1 augusti 1922

INTERNEKONOMI, KAPITALTYPER OCH KAPITALFLÖDEN

Kort sammanfattning av Per Hallström

Internekonomi och fjärrekonomi, dold ekonomi i det lilla och i det stora sammanhanget

Allt som omsätts inom ekonomin ha ett visst värde men allt syns inte i den offentliga ekonomin utan en del sker internt i respektive företag, utan att synas eller bokföras, men påverkar också samhällsekonomin och prissättningen på de varor som cirkulerar. Andra sammanhang i ekonomin, tex utbildningskostnadernas värde i samhället, är så stora och långsiktiga att de därför är svåra att få syn på, men är mycket betydelsefulla för samhällsekonomin som helhet.

Gåvokapitalets produktiva kraft

Ovanstående är också exempel på gåvokapitalets kreativa verkan i samhällsekonomin. Gåvokapitalet är det mest produktiva i ekonomin, därför är det viktigt att skapa adekvata former för människor att skänka pengar och rikta kapital till utvecklande ändamål. Om samma pengar binds genom markköp skadar det den ekonomiska processen. Associationsbildningar behövs för att kunna bedöma alla dessa sammanhang.

Samverkan av handels- låne- och industrikapital

Genom att betrakta samhällsekonomin i stort, som statsekonomi, kan vi beskriva fenomenen tydligt. Viktigt att vi först bildar oss åskådliga begrepp om sammanhangen i stort innan vi tillämpar dem på enskilda näringsgrenar, på sambandet mellan enskilda industrier och deras förhållande till råvaruförekomsterna och till marknaden.

Lånekapitalets behov av stabilitet

Långgivare prioriterar stabila samhällsförhållanden och lån kan därför vara en fredsbevarande faktor. Frankrike som exempel. Frankrikes ställning i världsekonomin före och under kriget, har alltid haft en tendens att skapa lånekapital. Lån såväl till Ryssland som till Turkiet. Frankrike exporterade mycket lånekapital. Långgivaren vill ha lugn och ro och slippa fälla omdömen. Samtidigt har man en stark auktoritetstro till samhällets ledning, vilket präglar kapitalutlåningen.

Industrikapitalets grundförutsättningar – råvaror och marknader

Handelskapitalets framväxt genom imperialism och konkurrens

Förutsättningen för just produktiviteten i handeln och det som gör, att handelskapitalet sedan kan fungera som industrikapital, är att handelskapitalet kan ackumuleras, vilket är otänkbart utan konkurrens.

Lånekapitalets och bankväsendets utveckling

Den klassiska tiden för lånekapitalet inföll först i mitten av 1800-talet. Därmed uppstod också bankerna.

Kapitalströmmar som gör affärer på egen hand – subjektlös ekonomi

Genom bankerna utvecklas låneverksamheten till den mest avgörande faktorn inom samhällsekonomin. Människorna förlorade herraväldet över kapitalflödet som blivit anonymt och opersonligt. Genom ett slags social tröghet rullar livsytringar vidare även om den ursprungliga impulsen inte längre är verksam. Allt dras in i en kapitalström som rör sig av sig självt. Det som från början helt och hållet bars av ett personligt och naturligt subjekt har mot slutet av 1800-talet förlorat denna koppling.

Statsekonomier som expanderar av prestigeskäl - ändamålslös imperialism

Utförligare referat av Per Hallström

De formler som jag försökte beskriva i går är förstås inte matematiska formler, utan såna som jag talat om tidigare, som egentligen måste bekräftas i det verkliga livet och uppfattas så att de verkligen lever i samhällsekonomin.

Idag måste jag ta upp en del som efter hand kan leda till en förståelse av hur dessa saker lever i samhällsekonomin. Om vi ser att allt som cirkulerar i den samhällsekonomiska processen måste ha ett visst värde, så måste vi å andra sidan också vara på det klara med, att det kan förekomma en del ting som inte omedelbart visar sitt värde i de samhällsekonomiska förloppen. Jag vill förtydliga det med ett exempel som sedan kan leda oss till ytterligare några ekonomiska begrepp.

Sådant, som uppenbarar fördolda samhällsekonomiska sammanhang, har Unruh framställt mycket bra i sina samhällsekonomiska böcker. Jag tar här bara upp sådant som jag själv kunnat följa upp med mina egna iakttagelser, även om Unruh sett det helt ur statsekonomisk synvinkel, och inte tänkt ekonomiskt, utan politiskt och därför inte förmått att sätta fenomenen i sitt rätta sammanhang.

Internekonomi - dold ekonomi i det lilla sammanhanget

Något som kan visa oss hur komplicerade sammanhangen i samhällsekonomin är, det är t ex priset på råg i vissa mellaneuropeiska regioner. Där kan man ofta höra storbönderna säga: priset på råg ger ingen vinst, tvärtom man förlorar på det. Vad menar de egentligen med det? Det betyder att de inte kan sälja råg så som man brukar sälja saker, vars pris är sammansatt av kostnader för råvaror och produktion samt en viss vinst. Om man skulle lägga detta till grund för priset på råg, så skulle man se att priset är alldeles för lågt.

Om man skulle upprätta ett bokslut för ett lantbruk och föra upp intäkterna efter marknadsvärdet, skulle man ha ett negativt resultat. Men så kan det ju egentligen inte vara i verkligheten. Saken är denna. Rågen ger inte bara säd utan också halm. Sådana bönder, som säljer rågsäd till underpris, säljer bara en bråkdel av halmen. De använder den i det egna jordbruket. De ger den till djuren och utjämnar det som de förlorar på säden med den gödsel de får av djuren. För denna gödsel är den bästa man kan få för jordbruket. Den är mycket rik på bakterier. Och man får gödseln till skänks, så att man på så sätt kan skapa utjämning i bokslutet.

Ni ser, här föreligger något som gör att vi måste bilda ett samhällsekonomiskt begrepp som är utomordentligt viktigt och som ni finner föga uppmärksammat i ekonomilitteraturen. Det begrepp jag skulle vilja använda är internekonomi. Det vill säga när ett företag gör interna transaktioner och utbyten av produkter, så att det inte sker något köp eller försäljning utåt, utan varorna cirkulerar internt, det skulle jag vilja kalla internekonomi, i förhållande till den allmänna samhällsekonomin. Där internekonomi bedrivs finns det tvivelsutan möjligheter att sälja produkter till och med under det samhällsekonomiskt nödvändiga priset. Därigenom blir prisbildningen inom ett samhällsekonomiskt område en otroligt komplicerad rad av faktorer.

Utbildningskostnader - dold ekonomi i det stora sammanhanget

Nu kan vi utgå från dessa sammanhang och gå över till en annan rad av faktorer, som jag har berört tidigare ur en annan aspekt. Man kan tänka sig, sa jag, att en skomakare blir sjuk, får en oskicklig läkare, och förblir sjuk i tre veckor och inte kan tillverka några skor. Därmed tas tre veckors skoproduktion bort från varumarknaden. Om han i stället får en skicklig läkare, som gör honom frisk på åtta dagar, så att han kan producera skor under fjorton dagar, då kan man fråga sig: Vem har nu, samhällsekonomiskt sett, framställt dessa skor? Utan tvekan är det läkaren.

Men här föreligger också något annat, man kan nämligen fråga sig: har läkaren också fått betalt för dem, men det har han inte. Men ni skulle kunna göra följande uträkning. Ni kunde räkna ut marknadsvärdet på de skor läkaren producerat och ni kunde utvidga beräkningen till att också omfatta hans utbildningskostnader. Då skulle ni se att dessa antagligen inte skiljer sig väsentligt från värdet på alla skor han tillverkat och alla hjortar som han skjutit - för, som bekant har läkare inte alltid förmågan att kunna minska någons sjukfrånvaro från tre veckor till åtta dagar. Men i alla fall, hur vi än upprättar detta bokslut så blir den samhällsekonomiska sluträkningen inte riktig om man inte räknar av allt läkaren har åstadkommit mot hans utbildningskostnader; alla skor han har tillverkat, alla hjortar han skjutit genom att göra en jägare frisk, säd som han skördat och så vidare. Fast naturligtvis är den samhällsekonomiska processen här mycket komplicerad och därmed även beräkningen av betalningen.

Gåvokapitalets produktiva kraft

Av detta kan ni alltså se att det inte alls är säkert att man på en viss punkt kan avgöra varifrån något blir betalat i den samhällsekonomiska processen. Ibland måste man gå långt för att finna varifrån något är betalt. Den som söker enkla raka svar i den samhällsekonomiska processen kommer aldrig fram till föreställningar som motsvarar verkligheten. Han kommer aldrig att komma fram till det som jag sa ligger bakom formlerna för pris, tillgång och efterfrågan osv. Men dit måste man komma. Men härigenom blir det också alldeles särskilt svårt att värdera den samhällsekonomiska processen på rätt sätt, eftersom inkomster som hör ihop med utgifter kan ligga väldigt långt bort och att det inte är lätt att genomskåda vad som har betalats, köpts, lånats och skänkts.

För antag nu att det inträffar, som jag nämnde för ett par dagar sedan, att det kapital som uppstått på något sätt inte skulle bindas upp i markköp och nu satsades i kulturlivet, att man skapar stipendier och stiftelser man instiftar stipendier och fonder. Då har ni gåvor. Och nu kan ni alltså se, på den ena sidan i er stora bokföring som omfattar hela den samhällsekonomiska processen, en post som motsvarar de två veckor som vår läkare producerade skor och på andra sidan motsvaras denna post av ett belopp under rubriken gåvor, om läkaren fått ett stipendium eller liknande.

Kort och gott: Mot bakgrund av detta kan ni ställa er den avgörande frågan: Vilka är de allra mest produktiva kapitalomsättningarna i samhällsekonomin? Och om ni följer sådana sammanhang som jag nu beskrivit, om ni följer upp vilka tillgängliga kapital som kan föras över till fonder, stipendier och liknande kultursammanhang, som i sin tur verkar befruktande på hela företaget, på all andlig produktivitet, så kommer ni att se att det mest fruktbara i den samhällsekonomiska processen är gåvorna. Och att man egentligen bara kan komma till en sund samhällsekonomisk process när det för det första finns möjligheten för människor att ha något att ge, och att de för det andra har en god vilja att skänka till förnuftiga ändamål. Så att vi här kommer till något som infogar sig i samhällsekonomin på ett egendomligt sätt.

Och det speciella är att det inte kan härledas ur begrepp utan bara genom omfattande erfarenhet, men en omfattande erfarenhet, det får ni ju mer ni följer upp saken. Jag skulle t o m vilja rekommendera er att orientera en del uppsatser kring denna fråga: Vad blir det av gåvorna inom samhällsekonomin? Ni kommer då att finna att gåvorna är det allra mest produktiva i den samhällsekonomiska processen Mindre produktivt är lånekapitalet och mest oproduktivt är det som sker genom köp och försäljning. Det som omedelbart betalas genom köp och försäljning är det ofruktbaraste i den samhällsekonomiska processen. Lånens funktion i den samhällsekonomiska processen är medelproduktiva, medan det som kommer in genom gåvor är av allra största produktivitet.

Gåvomedel är mest produktiva redan av det skälet att man spara det arbete, vilket annars skulle ha behövts för att få ihop det som här har skänkts. Det som skänks är det som ställs till förfogande ur den samhällsekonomiska processen och som hade skadat den samhällsekonomiska processen om det hade dämpts upp och bundits genom markköp.

Så kan vi se att en ögonblicksbild av den samhällsekonomiska processen inte kan ge någon förklaring, utan att Före och Efter absolut måste tas med i beräkningen. Men vad som händer före och efter kan inte tas med i beräkningen om det inte finns omdömen från människor kan ha insikt i före och efter och som förenar sig associativt. Ni ser, man måste bygga den samhällsekonomiska processen på insikterna hos dem som står inne i samhällsekonomin. Det framgår av dessa saker. Det är överhuvudtaget svårt att utan vidare bedöma hur de enskilda ekonomiska faktorerna spelar in i det materiella mänskliga livet.

Samverkan av handels- låne- och industrikapital

Från en viss synpunkt kan vi i den samhällsekonomiska processen tala om handelskapital, lånekapital och industrikapital. Det cirkulerande kapitalet kan ungefär beskrivas som bestående av handelskapital, lånekapital och industrikapital. De ingår på alla möjliga olika sätt i den samhällsekonomiska processen.

Då det överallt i den samhällsekonomiska processen finns instrött sådana inslag av internekonomi, som jag förut gav ett exempel på, så är det verkligen utomordentligt svårt att avgöra i en samhällsekonomisk process, som äger rum inom en större helhet, vilken andel, kvantitativt sett, som lånekapital, industrikapital och handelskapital har i samhällsekonomin välstånd. Man kan dock successivt forma hållbara begrepp om man ser dessa fenomen i ett större perspektiv.

Lånekapitalets behov av stabilitet

Låt oss till att börja med se på hela samhällsekonomin, statsekonomin, som vi måste säga i enlighet med det nyare näringslivet. Då har vi t ex Frankrike. Jag tar det bara som exempel. På Frankrike, i sin ställning i

världsekonomin så som den nämligen var före kriget och så som den kom till uttryck under kriget, kan man se hur lånekapitalet verkar i ekonomin i stort. Frankrike har ju alltid haft en tendens att verkligen skapa lånekapital och verkligen behandla det som sådant. Ni vet ju att allt som till sist drevs över på ett politiskt plan, där man också tydligt hade kunnat se skadan av att koppla ihop näringsliv och rättsliv, alltså egentligen det politiska livet, att det i Frankrikes fall utspelade sig genom lånen såväl till Ryssland som till Turkiet.

Frankrike exporterade oerhört mycket lånekapital till Ryssland och Turkiet. T o m till Tyskland, trots att det i Frankrike egentligen inte fanns något gott att säga om Tyskland, så exporterades franskt lånekapital, till exempel när Bagdadbanan skulle börja byggas och engelsmännen hade dragit sig ur. Men Frankrike gav dock lån till herrar som till exempel Siemens och Gwinner, som gick i spetsen för projektet. Alltså Frankrike var huvudsakligen ett långgivarland så att man kunde se hur lånekapital drogs in i hela den ekonomiska processen.

Jag vill nu inte alls tala för något eller emot något, utan bara göra en objektiv framställning. Av en yttre, historisk företeelse kan ni faktiskt se vilka intressen som verkar i lånekapitalet. Om vi vänder blicken mot, låt oss säga det privata företagandet, så kommer vi överallt att få höra av banken: den privata företagaren är en fredsälskande person, för han vet alltid att det skulle bli oordning på räntorna om lånat ut pengar och de ekonomiska förhållandena förhärjas av krig. Alla samhällsekonomer räknar ju också med att långgivarna är fredliga personer. Det är orsaken till att det alltid går att säga, att Frankrike inte hade någon skuld i att kriget uppstod. Man kan säga det av den enkla anledningen, att om man vill bevisa att krig inte var önskat i Frankrike, så behöver man hänvisa till de små långgivarnas intressen, inte till intressena hos dem som drev fram kriget. I Frankrike fanns det alltid människor i bakgrunden som inte alls ville ha kriget.

Just detta historiska faktum kan i stort illustrera vad som också finns i liten skala: långgivaren, d.v.s. den som besitter lånekapital, som kan lämna ut lånekapital, är egentligen en människa som, om möjligt skulle vilja se att det förhindras att ekonomin störs av händelser som inte hör till ekonomin, och även av händelser inom själva ekonomin som orsakar särskilt svåra störningar i det ekonomiska livet.

Den som har lånekapital kommer att älska lugn och ro desto mer, då han vill slippa ha ett eget omdöme och hellre vill att någon bara säger till honom: här finns nåt som är värt att satsa på. – I vår tid, då det offentliga omdömet i och för sig är mycket inbilskt, men i egentligen sällan föreligger, i denna vår tid, är samtidigt möjligheten att kunna ge bort lånekapital, kopplat till en utomordentligt stark tro på auktoritet i det ekonomiska livet och i livet i allmänhet.

Och det i sin tur grumlar det ekonomiska omdömet mycket starkt. Pengar lånas lätt ut till de personer som är klassade på något sätt eller liknande. Och eller hur, allt eftersom denna auktoritetsprincip odlas eller inte ser vi också resultaten. Antingen kan de mer kompetenta individerna ingripa produktivt i näringslivet eller också de som, inte genom sin kompetens, utan av andra skäl, till exempel de som blir kommerseråd. När dessa personer ingriper i näringslivet så sker det helt andra saker än när uppdragen tilldelas efter en helt offentlig bedömning enbart av människors kompetens.

Industrikapitalets utveckling i olika delar av världen

Om vi nu övergår till industrikapitalet så kommer vi, om vi vill studera dess väsen, - även om detta har genomgått ett föga uppbyggligt öde – så kan vi studera det särskilt bra i den tyska industrins uppsving under årtiondena före kriget. Bl a för att Industrikapitalet i Tyskland, under inflytande av företagargandan, utvecklades mer utpräglat direkt ur lånekapitalet, än någon annanstans under denna tid. Det är ju så, som jag beskrev redan i första föredraget, att t ex i England förvandlades handelskapitalet undan för undan till industrikapital, då industrialismen i England utvecklades långsammare ur handeln, än i Tyskland, där utvecklingen av industrialismen gick oerhört fort. I Tyskland fick man en renodlad industrikultur, genom att lånekapital omvandlades till industrikapital. Vill man studera en renodlad industrikultur, så kan man studera Tyskland under denna tid.

Industrikapitalets grundförutsättningar – råvaror och marknader

Med Industrikapitalet är det så att det står mellan två förutsättningar. Den ena är råvarorna, den andra är marknaderna. Industrikapitalet är hänvisat till att söka efter råvarufyndigheter och utveckla marknaderna. Det är nu inte så lätt att studera vad gäller den tyska industrin. Där kan man mer samhällsekonomiskt studera hur Industrikapitalet arbetar.

Makten över råvarorna

Men situationen mellan de två förutsättningar kan man egentligen studera överallt, eftersom industrialismens framväxt varit betydelsefull för samhällsekonomin alla länder under 1800- och in på 1900-talet. Ni måste söka upp dessa fakta där de är tydliga så att ni kan visa på tendenserna i överblickbara exempel. Det är lättare att studera och utveckla idéer om näringslivet i stor skala, där maktbegreppet och i rättsbegrepp maskerade maktbegrepp manifesterar sig som tydligast när det gäller att exploatera råvarufyndigheter. Vi kan se det till exempel under boerkriget. Det handlade i huvudsak om att utvinna ädelmetaller. Det var ett riktigt råvarukrig, fast det skedde maskerat. Sen har ni ett exempel på hur näringslivet har utvecklats på ett politiskt sätt, till ett maktspel, när Belgien förde krig för att få tag på elfenben och kautschuk i Kongo. Där ser man hur det går till när näringslivet vill exploatera råvarufyndigheter. Ett annat exempel är när Nordamerika lade beslag på de spanska besittningarna i Västindien för att få tillgång till socker. Överallt kan vi se hur letandet efter råvaror på ena sidan driver näringslivet in i politik och maktutövning. Detta är den ena förutsättningen, så att säga.

Utvecklingen av marknader

Med letandet efter marknader förhåller det sig annorlunda. Det är också lätt att påvisa historiskt, att detta inte leder in i politiken på samma sätt. Det utvecklar sig, pga den mänskliga naturen, inte på samma sätt till maktutövning. Ett drastiskt exempel kan vi finna på 1800-talet när England genom det så kallade opiumkriget erövrade den kinesiska opiummarknaden. Men då gick det inte så bra med kriget, utan även där vill jag påstå att den fredliga politiken spelade en roll. När det började osa hett fann man 141 läkare som gjorde ett sakkunnig-utlåtande, att det inte är skadligare att använda opium än att röka tobak och dricka te. Alltså inverkade den fredliga politiken. Men politik är alltid svår att hålla borta.

Ni känner till Clausewitz uttalande, att krig skulle vara politikens fortsättning, med andra medel. Nå, med denna typ av definition kan man också hävda, att skilsmässa är en fortsättning på äktenskapet fast med andra medel. Ja, med sådan logik kan man belysa olika livssammanhang på det ena eller andra sättet, och det beundrar folk. Lustigt nog förstår alla det skeva i logiken när jag säger, att skilsmässan är en fortsättning på äktenskapet fast med andra medel. Men när det överallt deklarereras, att krig är en fortsättning på politik fast med andra medel, så noterar inte folk den märkliga logiken utan de faller i beundran.

Metodologiskt sett vill jag säga att om man använder sådan logik och sådana definitioner i samhällsekonomin, så kommer man aldrig ett steg framåt. När vi betraktar denna andra förutsättning, sökandet efter marknader, så måste vi förstå säga oss att här spelar den mänskliga klokheten en väsentligt större roll - mellan polerna slughet, list och insiktsfull samhällsekonomisk ledning. Alla tre egenskaperna har bidragit mycket när marknaderna byggdes upp av de stora samhällsekonomier som staterna blivit till, när politik och näringsliv förenats i dem. Staterna själva har bidragit en hel del, med såväl insiktsfull ledning, med list, klokhet, slughet och så vidare. Så, de begrepp som man behöver utveckla för att förstå sammanhangen mellan enskilda företag och deras behov av marknader och råvaror, de utvecklar man bäst om man först bildar sig åskådliga begrepp om sammanhangen i stort.

Handelskapitalets framväxt genom imperialism och konkurrens

Om man vill studera handelskapitalets funktion så är det bra att studera England och framförallt den tid när England gjorde sina stora ekonomiska framsteg genom handeln, som stadigt ökade handelskapitalet så att England helt lugnt och så småningom steg in i den nya industrialismen. På den tiden, när industrialismen omgestaltade allt, då hade England redan sitt handelskapital, så i England kan man under tiden dessförinnan, studera handelskapitalet. För senare tider ville särskilt Karl Marx studera industrialismens funktion i den engelska samhällsekonomin. Men för äldre tider, de som just föregick skapandet av den moderna industrialismen, under de sista årtiondena av 1700-talet, går man tillbaka till dessa så finner man handelskapitalets funktion särskilt i Englands ekonomiska öde.

Och där måste man säga att konkurrensen är det väsentliga oavsett om den framträder öppet eller mer fördolt, såväl i ekonomin i stort, när den huvudsakligen är inriktad på handel, som inom handeln i sig. Genom införandet av olika anständighetsvillkor, kan den visserligen vara mycket rättvis. Men konkurrens är det likafullt. Ty produktiviteten i handeln, och det som gör, att handelskapitalet sedan kan fungera som industrikapital, är avhängigt av att handelskapitalet kan ackumuleras, och ackumulationen är otänkbar utan konkurrens. Man får en god inblick i handelskapitalets funktion om man ser på konkurrensens funktion i ekonomin.

Samtidigt hänger dessa saker ihop med de historiska omvandlingarna. Det är ju absolut så att vi kan säga att fram till omkring första tredjedelen av 1800-talet, om man betraktar den gradvis utvecklande världsekonomin som helhet - före kriget var det i hög grad så - att fram till dess, den mest framträdande rollen i det ekonomiska livet spelades av de ekonomiska processerna inom handel och industri.

Lånekapitalets och bankväsendets utveckling

Blomstringstiden, den klassiska tidsåldern för lånekapitalet, inföll först i mitten på 1800-tale. Och därmed kan vi även se framväxten av de institutioner som specifikt tjänar till att låna ut pengar, framväxten av banksystemet i den historiska utvecklingen. Så att lånekapitalets klassiska ålder, och därmed utvecklingen av bankverksamhet infaller i de sista två tredjedelar av 1800-talet och 1900-talets första decennier.

Genom bankväsendets framväxt utvecklas låneverksamheten mer och mer till att bli den mest avgörande faktorn inom samhällsekonomin. Men samtidigt visade sig också något mycket speciellt. Genom bankernas utbredning och storskaliga låneverksamhet, har människorna fråntagits herraväldet över kapitalflödena. Efter hand blev cirkulationsprocessen av pengar en sådan som - jag hittar inget annat ord – utspelar sig opersonligt. Så att som jag nämnde i första föredraget, den tiden har kommit när pengarna själva börjar driva företag och människan var ena stunden uppe och nästa stund nere beroende på hur hon drogs med i hela denna ström av pengaverksamhet. Hon blir det mycket mer än hon tror. Ty pengacirkulationen har objektiviserats under de senaste årtiondena av 1800-talet och blivit opersonliga.

Kapitalströmmar som gör affärer på egen hand – subjektlös ekonomi

Detta leder mig - och eftersom ekonomi handlar om att bedöma livet som helhet på ett opartiskt sätt, måste synpunkter på livet som helhet ges - till ett märkligt fenomen av 1800-talet, nämligen vid dess slut, till ett fenomen som till en början framstår som psykologiskt, men som sedan spelar en stor ekonomisk roll: att livsfenomen som initieras av krafter som är absolut verkliga krafter i livets sammanhang, att dessa livsfenomen sedan fortsätter att rulla som genom ett slags social tröghet, som en boll som rullar på när jag gett den fart, att rullningen fortsätter även utan att de ursprungliga impulserna fortfarande är aktiva inuti. Då börjar dessa ekonomiska impulser bli rent finansiella impulser genom banksystemet. Detta gör det hela inte bara opersonligt, utan till och med onaturligt; det hela dras in i det självgående flödet av pengar. Monetär ekonomi utan ett naturligt och personligt subjekt, det var åt det hållet det gick mot slutet av 1800-talet, med det som ursprungligen bars av det personliga och naturliga subjektet.

Och det är märkligt att detta subjektlösa företagande, denna subjektlösa penningcirkulation ledsagas av ett annat fenomen, nämligen att staterna visserligen har börjat driva företag ur ekonomiska impulser, ur ekonomiska impulser har de till exempel försökt kolonisera.

Statsekonomier som expanderar av prestigeskäl - ändamålslös imperialism

Vi kommer att se i morgon vilken effekt denna kolonisering har på det ekonomiska livet, även avkoloniseringen måste därvid beaktas. Vi kan till exempel se mycket bra i en real samhällsekonomisk process vilken betydelse kolonisering haft för England. I grund och botten har England nästan aldrig gått längre än till att kolonisera, dvs bedriva imperialism med objektiv substans. Jag menar att inbegripa verkligt ekonomiskt innehåll i imperialismen.

Om man däremot tittar på till exempel på tysk kolonisering – man behöver bara ta en titt på kolonialbalansräkningarna – så ser man att den tyska koloniseringen till en början hade en helt negativ balans. Det fanns bara mycket små områden som stack av med en positiv balans. Men även hos andra stater har tendensen gradvis smugit sig in att helt enkelt expandera genom kolonier. Detta är vad enskilda människor som Hilferding kallat "objektlös imperialism" i sin bok "Finanzkapital", som kom ut i Wien 1910.

Ni kan således tala om dessa två fenomen som två utomordentligt lärorika fenomen på senare tid: å ena sidan penningcirkulationen, som är subjektlös både i naturlig och personlig bemärkelse, och å andra sidan den objektlösa imperialismen i den stora ekonomin.

Dessa båda fenomen kan sägas vara mycket lärorika i vår tid. Å ena sidan ser vi kapitalflöden som saknar subjekt såväl i naturlig som personlig bemärkelse och å andra sidan en ändamålslös imperialism inom näringslivet i stort. Det är två fenomen framstår som om de betingade varandra. Vad som från början var ett rent psykologiskt fenomen har med tiden blivit ett näringsmässigt fenomen. När man har olönsamma kolonier så måste förlusterna betalas. Detta får sedan konsekvenser för näringslivet.

Nå, det var de saker vi skulle tala om idag.